

BAYAMO

18/10/14

10:10 Arribem estació de *Viazul, Carretera la Central*, núm. 501
tel.:(023)422167. Trasllat de l'estació d'autobusos a **Casa Olguita**, c/ *Parada*,
16 amb taxi que envia la casa. Ens instal·lem i sortim a conèixer la ciutat.

Bayamo, segona vila fundada a Cuba per Diego Velázquez el 5 de novembre de 1513, amb el nom de San Salvador de Bayamo. Municipi capçalera de la província Granma, és considerada, el Bressol de la Nacionalitat Cubana, on es va cantar per primera vegada l'Himne Nacional de Cuba.

El nom de Bayamo té dos orígens possibles: una tendència apunta al fet que va prendre el qualificatiu del nom del cacic que liderava a la zona, però la que més adeptes té, és que es deu a l'existència del Bayam, arbre de la saviesa, frondós i de bona ombra, característic de la regió.

La seva història té arrels molt antigues. Abans de l'arribada dels espanyols en 1512 existia un cacicat amb una significativa població indígena, terres molt fèrtils per a l'agricultura i la ramaderia en estar banyada pel riu homònim, de fort cabal que permetia la navegació. No obstant això, tant al nom, com el propi lloc exacte de la seva fundació estan embolicats en la polèmica. Només un any després de l'arribada de Cristòfol Colom a les costes cubanes, es funda la Vila de San Salvador per Diego Velázquez. És el segon enclavament, després de Baracoa.

En fundar-se, pren el nom de San Salvador, doncs en ella va ser on van cremar viu al cacic Hatuey, indi rebel que va propagar la veritat sobre les intencions dels colonitzadors i convertit en una real amenaça per als interessos espanyols. Amb la mort de Hatuey, va dir Diego Velázquez, que se salvava la conquesta.

Després la vila es trasllada fins a la posició actual per evitar les plagues de mosquits i per garantir millors terres i abundant aigua. La vila va arribar a ser centre del poder polític de la illa i radicaven aquí les foses d'or i punt de proveïment de vital importància per garantir la conquesta de terra ferma.

En 1512 a Bayamo coexistien de forma permanent la població aborigen i espanyola, sent els aborígens utilitzats com a mà d'obra; s'iniciava el procés de transculturació entre ambdues, com a resultat de la cohabitació. Igualment existien importants volums de producció i concorria una xarxa de camins que la comunicaven amb altres espais; el riu no solament oferia aliments, sinó una alternativa de comunicació, era la sortida al mar. S'havia establert una institució religiosa, doncs el frare Bartolomé de les Cases residia en el poblat, i estava acantonada una força militar.

Bayamo ha estat marcada sempre pel símbol de la rebel·lia. Rebel·lions índies i d'esclaus es van succeir en aquesta regió. Al Segle XIX es va forjar i va iniciar el 10 d'octubre de 1868, les lluites definitives per la independència de Cuba amb el protagonisme de figures com Carlos Manuel de Céspedes, Francisco Vicente Aguilera, Perucho Figueredo i molts uns altres patriotes.

Sota la pressió de les tropes espanyoles que amenaçaven amb apoderar-se de la ciutat, els seus habitants van preferir cremar-la abans de veure-la esclava, incendiant-la el 12 de gener de 1869, fet que demostra que van preferir perdre les seves llars i pertinences abans que caiguessin en mans de l'Exèrcit Colonial. Després de l'Incendi de Bayamo, només ruïnes van trobar els espanyols en entrar a la ciutat. Molt temps va passar abans que es reconstruís i quan es va

fer, a la fi del Segle XIX i principis del Segle XX, es van emprar els codis arquitectònics que s'imposaven llavors, deixant a un costat els tocs colonials i sepultant les restes incinerades de la ciutat. Per això no existeix a Bayamo aquesta arquitectura colonial que molts visitants esperen veure. No obstant això, sí queden vestigis en la catedral i altres immobles.

La ciutat, té en l'actualitat més de 220 mil habitants

A la casa ens han informat que aquesta setmana hi ha la *Fiesta de la Cubanía*, i ens adrecem a la **Casa de la Nacionalidad Cubana**, *Plaza del Himno 36 amb C/. Maceo*, per escoltar un seguit de conferències dins el marc "*Las Constituciones en Cuba*". La casa de la Nacionalidad Cubana construïda amb sòlides columnes i sostre de teules criolles a dues aigües va ser inaugurada en el mes d'octubre de l'any 1991 durant la jornada commemorativa del Dia de la Cultura Cubana i amb esdeveniments culturals com l'II Simposi de la Cultura Granmense, la III Jornada Provincial de Cinema Cubà i el Concurs Literari territorial 20 d'octubre, com una institució per a l'estudi i divulgació de la història de Cuba. La casa compta amb més de 50 llibres amb valor patrimonial i posseeix a més un fons amb documents originals de l'etapa colonial fins a l'època republicana, a més d'altres materials que van pertànyer a Tomás Estrada Palma i Enrique Orlando La Calle primer historiador de Bayamo, a més de sales de conferències, d'exposició i un ampli pati colonial, destinat a diverses activitats de caràcter soci-cultural.

L'acte dedicat, en aquesta ocasió, als aniversaris 145 de l'Incendi de Bayamo i de la Constitució de Guáimaro, l'esdeveniment teòric va iniciar les seves jornades de treball precisament amb el panell inaugural "*El incendio de Bayamo: Impacto en la estructura económica i el urbanismo*", dels Màsters Rafael Rodríguez i Idelmis Mari Aguilera, el qual va precisar les principals afectacions socials i econòmiques que va deixar a la Vila de Bayamo l'incendi provocat pels conciutadans el 12 de gener de 1869.

"Més del 86 per cent de la ciutat es va destruir i en ella els barris de San i El Cristo van ser els més danyats. D'igual manera es van veure afectades les produccions de tabac, les finques urbanes, els immobles i els espais públics de la ciutat, així com l'únic teatre de la Vila, el qual va desaparèixer", va emfatitzar Rodríguez tot seguit és va pronunciar la conferència "*Las Constituciones en Cuba*" càrrec del Dr. *Félix Julio Alfonso*.

Per a nosaltres la conferència té el seu interès, perquè ens interessa la història d'aquest país. No podem veure la història de Cuba deslligada de la història d'Espanya, no en va, va formar part d'aquesta durant 4 segles, així doncs les seves constitucions van estar afectades per aquesta causa.

Les Constitucions que van afectar a la població cubana van ser: Constitució espanyola de 1812, "Estatuto Real de España", de 1834, Constitució de Guáimaro (1869), Constitució de Baraguá (1878), Constitució espanyola de 1876, Constitució de Jimaguayú (1895), Constitució de La Yaya (1897), Constitució de 1901 inspirada en la constitució Americana de 1789 i se li va afegir la Enmienda Platt, Constitució de 1940 i la actual aprovada en 1976 i que ha tingut 3 reformes. Podeu ampliar coneixements podeu consultar el llibre de Andrés Mª Lazcano y Mazón "*Las Constituciones de Cuba*".

En sortir veiem estàtues vivents (veure fotos 13 i 14) al carrer del *Grup Eclipse de Manzanillo*, i després anem a dinar a la **Bodega** a la plaça del *Himno*, 34, no hi ha massa varietat, però mengem molt bé.

A les 14:00 anem a la **Biblioteca Provincial**, C/. *Céspedes 52*, hi ha una conferència sobre la: *Constitución de Guáimaro*, a càrrec de *Elda Centro Gómez*, excusen la suspensió del acte, sobre l'acte

[http://es.wikipedia.org/wiki/Asamblea de Gu%C3%A1imaro](http://es.wikipedia.org/wiki/Asamblea_de_Gu%C3%A1imaro) diu:

"La Asamblea Constituyente de Guáimaro se reunió el 10 de abril de 1869, en la localidad del mismo nombre de la provincia de Camagüey, Cuba. Fue la primera Asamblea Constituyente en la historia de Cuba, y su resultado principal fue la redacción de la primera Constitución cubana, que fue votada el mismo día 10 de abril. A partir de entonces la República en Armas fue reconocida por varios gobiernos y marcó su huella en el proceso evolutivo del pensamiento cubano.

Desde el inicio de la guerra contra España por la independencia del país, y producto de la gran desorganización en el plan de alzamiento conjunto de todas las fuerzas conspirativas (levantamiento de La Demajagua el 10 de octubre de 1868 y de las Clavellinas el 4 de noviembre), la dirección de la lucha había quedado dividida entre los que luchaban en el Oriente cubano y los patriotas del Camaguey. Debido a esto se hacía imprescindible una reunión urgente para unir esfuerzos contra el enemigo común, y solucionar los problemas derivados de la no existencia de mando único y del regionalismo y la falta de unión que imperaba entre los protagonistas de la insurrección, que afectaban al prestigio internacional del movimiento independentista cubano. La ciudad de Guáimaro, por su posición estratégica entre ambos bandos, fue escogida para la asamblea.

En la Asamblea, reunida bajo la presidencia de Carlos Manuel de Céspedes, jefe del gobierno provisional de Oriente, el acuerdo principal fue la redacción de la Constitución, que regiría el tiempo que demorara la guerra de Independencia de Cuba. Se sometió a votación el 10 de abril de 1869, siendo aprobada, y estuvo vigente hasta el 15 de marzo de 1878.

En la Asamblea de Guáimaro chocaron dos ideologías diferentes, sostenidas hasta el momento en el campo insurrecto:

Carlos Manuel de Céspedes que contaba con el respaldo de todos los representantes del oriente del país, planteaba la necesidad de un gobierno centralizado, que permitiese tomar decisiones rápidas y enérgicas para lograr una mayor reacción ante cualquier hecho que se produjese, con un mando único, donde las funciones civiles y militares fuesen controladas por la misma persona.

Ignacio Agramonte, que contaba con el respaldo de los contingentes camagüeyanos y villareños, era partidario de crear un gobierno republicano dividiendo los poderes militar y civil, aunque colocando el poder civil por encima del militar. Además de esta forma buscaba una mayor participación de todos los sectores en la dirección de la contienda.

A pesar de las grandes tensiones Céspedes, en aras de la unidad, renunció a su criterio con lo cual se impuso el bloque conformado por camagüeyanos y villareños, en el cual marcó su impronta el joven abogado Ignacio Agramonte, de cuya pluma surgió el proyecto de Constitución, que regirá lo que dure la guerra de independencia".

Anem a fer un vol pel passeig *Bayamés*, on es troba la fàbrica de tabacs *Mario Alarcón*. Visitem la **Casa Natal de Céspedes**, al c/ *Maceo*, 57 actualment convertida en museu, la Casa Natal de Carlos Manuel de Céspedes (veure fotos 1, 2, 3, 4 i 5) va ser la casa que va veure néixer a Carlos Manuel de Céspedes, Pare de la Pàtria cubana. En el seu interior es poden veure detalls de la revolució de 1868 contra les tropes espanyoles, així com objectes (veure fotos 8, 9, i 10,) i documents originals que permeten conèixer diferents facetes de la vida. Ens va cridar la atenció.

"Señores: la hora es solemne y decisiva, el poder de España está caduco y carcomido. Si aún nos parece fuerte y grande, es porque hace más de tres siglos que lo contemplamos de rodillas. ¡Levantémonos!".

San Miguel de Rompe, La Tunas, 4 de Agosto de 1868

L'exposició es distribueix en onze sales; les primeres vuit es troben situades en la planta baixa i estan totalment dedicades a Carlos Manuel de Céspedes i la seva família.

Les tres sales restants es troben en la planta alta de l'immoble, i mostren una recreació dels ambients interiors d'una típica casa de família burgesa (veure foto 16) de finals del segle XIX i principis del XX. Al conjunt s'afegeixen també dues cuines moblades a la manera de l'època (veure fotos 7 i 15).

A continuació ens dirigim a la presentació del núm. 15 de la **revista Ventana al Sur**, a càrrec del director: *Sr. Edgardo Higinioal*, en el **Café Literario** seu de la revista a *Plaza de la Revolución*. I a continuació assistim a un debat sobre la Política Cultural, a la UNEAD. En acabar passegem pel parc *Céspedes* i comentem el contingut dels diferents actes.

Hi ha molta gent per arreu, i tornem a sopar a la Bodega, perquè tot estava molt plé.

En acabar ens passegem pel c/ *Saco* on hi ha paradetes de menjar i artesanía amb motiu de la celebració, i després a la plaça de *La Revolución* assistim al **encuentro Nacional del Danzón** (veure foto 12), com a expressió de la cultura popular i tradicional, es va fer un concurs al que van participar unes 20 parelles procedents de 15 províncies, entre elles La Havana, Cienfuegos, Sancti Spíritus, Ciego de Ávila, Mayabeque, Guantánamo, Granma i altres acompanyades per l'orquestra Miguel Failde, avui sota la direcció del seu rebesnét Etiel Failde.

El *Danzón* sorgeix en la dècada de 1920 a Cuba. Procedeix de la *contradanza* i del *cinquillo*. S'interpreta en compàs de 2/4 i es balla en parelles, on com el tango, l'home imprimeix la força i la dona realitza les *florituras*. A semblança del *chotis*, es balla sobre un espai reduït, és a dir, que no hi ha grans desplaçaments.

La música del *Danzón* és, en moltes ocasions, una adaptació, de les cançons populars i, de vegades, fins i tot, fragments de música clàssica. Això significa que no tenen una melodia pròpia, sinó que són els arranjaments orquestrals els que imprimeixen la cadència al ball.

El primer *Danzón* "Las alturas de Simpson", es va tocar a Cuba el 12 d'agost de 1877 per l'orquestra de Miguel Failde. Inicialment ho interpretaven orquestres típiques compostes per violins, contrabaix, trombó, cornetí, clarinet, trompeta i *güiro*, amb el qual es marca el ritme. A mesura que es va anar implementant van sorgir les xarangues o *danzoneras*, en les quals no falta el piano, la flauta, el violí, les *pailas*, el contrabaix i el *güiro*. Pels interessats per aprendre'l mirar <https://www.youtube.com/watch?v=4QIieocEQeU>

Cansats de la jornada, anem a descansar.

19/10/14

07:15 ens llavem i arreglem, a les 08:10 esmorzem, demanem si ens poden rentar roba, i sortim per assistir a les 09:00 a la conferència: "*Retorno a las Raíces, encuentros entre chinos descendientes e investigadores de la Cultura China en Cuba*", son ponents Dra. *Maria Teresa Montes de Oca Choy* i Lic. *Teres María Li Cecilio*. Ens van parlar dels xinesos en la nació cubana, el projecte Soci-cultural al Barri Xinès en *La Havana* i van projectar l'àudio visual *Huellas de Quan Cun*, ens va resultar molt interessant. Al 1847 i al llarg d'uns 30 anys van arribar

a Cuba entre 150 i 200 mil xinesos a Cuba, els prometien un contracte de treball però en arribar la realitat era que tenien un contracte semblat al dels esclaus capturats i portats des d'Àfrica, a més els descomptaven del salari el deute, que havien contret per motiu del trasllat des de Xina, les condicions eren tan humiliants que molts al sentir-se enganyats optaven pel suïcidi, sembla ser que arran d'aquest tracte neix la frase *le han engañado como a un chino*". Actualment resideixen a *La Havana* poc més d'un centenar de xinesos, més uns 20.000 descendents de la seva unió amb esclaus o lliberts.

En acabar caminem per la plaça de la *Revolución* per estirar una mica les cames, i veure la mostra d'artesia i ens dirigim a la presentació del llibre: "*Cuba entre tres imperios: perla, llave y antemural*" de l'historiador *Ernesto Limia Díaz*, a la casa natal de *Manuel de Céspedes*. Tenim oportunitat de parlar amb l'autor del llibre i en comprem un exemplar.

En finalitzar aquests actes anem a visitar el **Museo Provincial**, al c/ *Maceo*, 55 (veure fotos 17, 18 i 19). Cuenta con una exposición histórica con sus antecedentes arqueológicos, una sala de historia natural y otra dedicada a diversos acontecimientos relacionados con las luchas por la independencia.

14:00 anem a la plaça del *Himno*, per trobar-nos amb la Sra. Amarilis del Carmen Terga Oliva que s'ha ofert per ensenyar-nos a visitar l'Església **Parroquial Mayor de San Salvador**, la sra. Terga és poeta, Graduada en Història de l'Art i professora de la Universitat de Bayamo. L'Església Parroquial Mayor de San Salvador consta de l'església en si i la Capella de Nuestra Señora de los Dolores, amb l'incendi la ciutat al 1869 va ser destruïda i només es va salvar la Capella. La construcció de la Capella es va iniciar el 24 de gener de 1733 i va acabar el 4 d'abril de 1740 segons consta en una biga del sostre que la Sra. Terga es va ocupar de mostrar-nos. En el seu interior destaca un retaule barroc situat darrere de l'altar major de la Capella que mostra figures tant de la cultura cristiana com a cultures originàries del Carib.

Al març de 1996 es va iniciar la reconstrucció de l'Església i mig any després va ser declarada Catedral, en el 2004 amb la restauració de la Capella s'acaben les obres. És en la restauració de la Capella de Ntra. Señora de los Dolores que es va trobar darrere del retaule ocult des de 1740 un significatiu esbós realitzat en negre de fum, una de les obres més importants de l'art religiós cubà.

En sortir visitem la **casa de Estrada Palma**, al c/ *Céspedes*, 158, on va néixer *José Martí*. Tot es troba ubicat al centre i caminant els desplaçaments són fàcils, de retorn ens quedem a veure una actuació del *Grup Caribbean Children, de Ciego de Àvila*, una companyia de ballet extraordinària, que estan uns dies allí en motiu de la festa de la *Cubania* (veure foto 11).

I ja cansats anem a fer un mos i a descansar a la pizzeria **Dinos**, C/. *General García* en acabar passegem pel parc *Céspedes*, i a les 17:00 assistim a la seu de **UNEAC** al recital de poesia i trova: trovador *Omán Cala*, poetes: *Abel Guerrero Castro*, *Amarilis del Carmen Terga* i altres, el recital és impressionant, ens agrada tant que ens regalen alguns dels poemes. L'*Abel* és poeta i compositor, licenciat en *Literatura* i *Espanyol*, treballa a *Radio Bayamo*, com director de programes, és membre de la *Unión Nacional de Escritores y Artistas de Cuba*, *UNEAC*, de la *Sociedad Cultural José Martí* i de l'Agència *Cubana de Derecho de Autor Musical*, *ACDAM*. Perquè pogueu gaudir de la poesia us deixo aquesta web: <http://www.poetasdelmundo.com/> i poseu el seu nom, un dels poemes que ens agrada molt és el que dedica a la mort de *Céspedes*.

Posteriorment anem a la **Casa de la Troba** c/ Maceo, 11 (veure foto 20) i després a sopar a **Don Grill**, c/José Joaquín Palma enfront la catedral, mengem molt bé, teníem previst anar al restaurant *San Salvador de Bayamo* al c/ Maceo, 107, però estava ple. En acabar, anem a descansar.

20/10/14

08:00 Ens llavem arreglem i esmorzem a *Casa Olguita*, a les 09:00, ens dirigim tot caminant tranquil·lament i gaudim de la fresqueta del matí, cap a la **Oficina del Historiador** allí tenim programada una reunió amb l'historiador Sr. *Ludín Fontseca*, ens parla de les connotacions i peculiaritats de l'esclavitud en aquesta regió. En acabar ens dirigim tots junts a la casa natal de Manuel de Céspedes, on hi ha una entrega del Premi *Bayamo*, després de l'entrega i parlaments actua una coral, interpreten cançons populars i l'himne nacional: *La Bayamesa*, la música i la lletra són del 1867, de Perucho Figueredo Cisneros, i l'arranjament instrumental el va fer Manuel Muñoz Cedeño, tots dos de Bayamo, i d'aquí l'origen del nom. També actua una Trova (veure fotos 24, 25 i 26).

14:00 Anem a ETECSA a comprar targetes per telefonar i connectar-nos a internet, comparat amb La Havana ens va resultar senzill. Fem un mos i reposem a la pizzeria *Dinos* i anem al cinema per veure: *El Benny*, és el relat de la vida de *Benny Moré*, les cançons d'aquest film, són a càrrec de *Jimmy Willy Carbonell*, músic que varem conèixer a *Santiago de Cuba* en el primer viatge. En sortir hi ha l'actuació a la plaça de *La Revolución*, del conjunt *Bantú Yoruba* de *Santiago de Cuba*. Anem una estona a casa, i sopem allí, després del sobre taula, anem a fer un *mojito* al restaurant **San Salvador de Bayamo**, c/ Maceo 107, passegem una mica, ens cal acomiadar-nos d'aquesta ciutat, i anem a descansar. En aquest indret modifiquem la nostra programació en motiu d'aquesta setmana cultural, de la que no en teníem coneixement, valorem que una oportunitat així no la podem menys tenir, d'altra part aquests són dels pocs dies que tenim pluja a estones, però és intensa, i considerem que la inestabilitat del temps condiciona l'excursió que tenim prevista a *La Comandancia*.

21/10/15

08:00 Ens llevem arreglem i a les 09:00 esmorzem a la casa, ens acomiadem, i marxem amb taxi reservat per la casa a l'estació d'autobusos de Viazul, per anar a Santiago de Cuba, fem el tràmits del bitllet electrònic, i a les 10:15 sortim.